سەروتار

لە پەراوێزی کولتوورەوە

ژینگە پارێزی و شارستانیەتی چیمەنتۆ

سەرنووسەر

* لە سەدەی نۆزدەهەمەوە بیرمەندانی وەک ژان ژاک ڕۆسۆ و ڤۆڵتێر و نووسەرانی گەورەی وەک (ڤیگتۆر هۆگۆ) و (دی. ئێچ. لۆرەنس) و شاعیران و نووسەرانی سەر بە ڕێبازی ڕۆمانسییەت لەپاش جاڕدانی شۆڕشی فەرەنسی و شۆڕشی پیشەسازی و زۆربوونی کارگە و فابریقە کارێکی وای لێیان کرد تەوژمێک پێکبێنن بۆ ئەوەی داوای گەڕانەوە بۆ باوەشی سروشت بکەن، لەم داوایەشیاندا هەم دەیانویست لە پیسبوونی ژینگە و ئاووهەوا ڕزگاریان بێ و هەم بگەڕێنەوە ناو ئامێزی سروشتێکی پاکیزە و بێگەردەوە، کە پاکێتی مرۆڤیش زێتر لەناو باوەشی میهرەبانی ئەو سروشتەدا دەپارێزرێ، چونکە کاتێ ڕوو دەکاتە شاری جەنجاڵ و پڕ لە پێوەندیی کۆمەڵایەتی ئاڵۆز، لەناوشاردا تووشی ژەهراوی بوونی پێوەندیی کۆمەڵایەتی و ژینگە و دووکەڵی کارگەکان دەبێ، ئەوە بێجگە لەوەی لەناو شاردا نیفاق و درۆ و کڵاوکڵاوێن و ڕاوەڕێوی و جۆ بەدیوار هەڵگەڕان و فریودانیش دەبینێ و بە گەڕانەوەی بۆ ناو ئەو سروشتە پاک و پاکیزەیە لەو گۆبەندی هێن و منهێنەی شاریش قورتاری دەبێ.

* زۆرجار ڕەخنەگران چوونی شاعیرانیشیان بۆ ناو ئاژاوە و ژاوەژاوی شارەکان بەجۆرێک لە جۆرەکانی زیان کەوتن لە (شیعر) لە قەڵەم داوە، بۆیە ڕەخنەگران هەر بۆ نموونە زۆر ڕەخنەیان لە (بەدر شاکر سەییاب) گرتووە و باسیان لەوە کردووە کە بەچوونی ئەو شاعیرە بۆ ناو شار لە ڕەگەوە شێوازی نووسینی شیعرەکانی گۆڕانی بەسەردا هاتووە، بەتایبەتی لەوکاتەدا کە ڕووبەڕووی (شار) بووەتەوە و (جیکۆر)ی بە جێهشتووە، ئەم گۆڕانەش گۆڕانی بەسەر ڕستەی شیعری ئەو شاعیرەدا هێناوە و بونیادی شیعر و دید و جیهانبینی گۆڕیوە و دنیابینییەکی نوێی کردووەتە جێگرەوە، بۆیەش تەوەری سەرەکی شیعری شاعیرانی ڕۆمانسی (سروشت) بە پلەی یەکەم دێ و پاشان (منداڵ) و (ئافرەت) و تاد..

* ئەگەر ئەوە بۆچوون و فەلسەفەی بیرمەندان و نووسەران و شاعیرانی سەدەی نۆزدە و ڕەخنەگرانی سەدەی بیستەم وساڵانی پەنجایەکانی سەدەی ڕابردوو بێ، دەبێ ئەمڕۆکە لەبەردەم ئەو هەموو تۆپەڵە کۆنکریت و چیمەنتۆیە بڵێین چی کە مانگانە و ساڵانە هەر بینا و ساختمانە سەریان لە ئاسمان دەسوێ؟ کە ئەوقاڵب و تۆپەڵە کۆنکریتیانە وزەی گەرما هەڵدەچنن و ڕۆژانە بەڕوومانی دادەدەنەوە، یان لە بەرانبەر ئەو هەموو ژەهر و دووکەڵی ماشێن و ئوتومبیلانە دەڵێین چی کە ڕۆژانە و هەفتانە و مانگانە و ساڵانە ڕوو لە زیادبوونن؟ ئەی بۆ دووکەڵی کارگەو فابریقەکان لە پیسکردنی ژینگەدا کە دەورێکی ماڵوێرانکەرانەیان هەیە؟ ئەی ئەو هەموو پاشەڕۆک و خۆڵ و خاشاکە کە بەشێوەیەکی ڕاست و دروستی زانستیانە لەبەین نابرێن، یان ئەوانیش لەلای خۆیانەوە دەمێننەوە و دەبنە هۆی پیسکردنی ژینگە و ژەهراوی کردنی؟ ئەگەر ئەو نووسەر و بیرمەندانە ئەمڕۆکە بمانایە لە بەرانبەر (شارستانیەتی چیمەنتۆ) و ئەتک کردنی سروشت و تاقی کردنەوە ئەتۆمییەکانی ژێر ئاوی دەریاکان و بۆشایی ئاسمان و چۆڵ و بیابانەکان چییان دەگوت؟

* لە شارێکی وەک ئەم شاری هەولێری پایتەختەدا کە لە بەرزایی لوول و پێچەکانی هاوینەهەواری پیرمام دێیتە خوارێ بە ئاشکرا تەمێکی خەست و خۆڵی ژەهر و دووکەڵ بەسەر سەر و سیمای ئەو شارەوە بەدی دەکرێ کە جگە لە دووکەڵی ئەو هەموو ژمارە بێ حەدو حیسابەی ماشێن و ئوتومبێلان دروستیان کردووە، دووکەڵی ئەو هەموو موەلیدانەش لەوسەر بوەستێ کە دەبێتە سەربار و بن باری پیسکردن و ژەهراوی کردنی زیاتری ژینگە کە بەلای منەوە بەشێکی زۆری تووڕەبوون و هەڵچوون و هەڵەشەیی خەڵکەکە و بڕیاردانی هەڵەی ڕۆژانەی هاووڵاتیان بۆ ئەو فشار و پاڵەپەستۆ گەورەیە دەگەڕێتەوە کە دەکەوێتە سەر ئەعسابی خەڵکەکە وەک نزار قەببانی دەڵێ ڕۆژانە لەسەر ژێیەکانی ئەعسابمان دەژەنرێ، ئایا هەموو ئەوانە دەرەنجامی پیس بوونی ژینگە نین؟ کە تۆ بۆ هەوایەکی پاک و پڕ لە ئۆکسجین بچیتە حەوا و ڕۆژانە لە تەپ و تۆز و خۆڵ و

دووکەڵی ژەهراوی زیاتر هەڵنەمژی چۆن تەندروستی خەڵکی ئەو وڵاتە بە عەقڵ و ئەعسابێکی سارد کار دەکات و بە ساغوسەلامەتی دەمێنێتەوە و دەپارێزرێ؟

* ئەو باسە کە دەیوروژێنم مەبەستمە وەک ڕۆژنامەنووسێک پێداگیری خۆم لەبارەی بابەتێکی گرنگەوە دەربخەم و پێشنیار دەکەم هەر زوو (کۆمەڵەی ژینگەپارێزی و کوردستانی سەوز) کارا بکرێ و بکەوێتە خۆی و لە ڕێگەی ڕاگەیاندن و بڵاوکراوە و کەناڵی جۆراوجۆرەوە خەڵکی کوردستان هوشیار بکرێنەوە و لە مەترسییەکانی پیس بوونی ژینگە و ژینگەپارێزی و بەسەوز ڕاگرتنی هەموو شار و گوند و شارۆچکەکان ئاگەدار بکرێن، ئەم ئەرکەش ئەرکێکی نەتەوەیی و نیشتمانی هەموو لایەکمانە، بڵاوکردنەوەی ڕۆشنبیریی ژینگەپارێزی بێجگە لە ڕاگەیاندن داوودەزگایەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و سەنتەر و سەکۆکانی کۆمەڵایەتی و ئایینی دەبێ ڕایەکی گشتی بۆ پاراستنی ژینگە و هێشتنەوەی بە پاکوتەمیزی بخولقێنن نەک تەنیا ڕۆژێ بۆ (ژینگە) و بەناوی (ڕۆژی ژینگە) تەرخان بکرێ، بگرە لە سەرەتاوە هەوڵ بدرێ زۆربەی ڕۆژەکانی ساڵ بۆ ژینگەپارێزی تەرخان بکرێ و خەڵکی تێدا وشیار بکرێتەوە. ڕاستە جوانکاری و ئاوەدانکردنەوەی شارەکان کارێکی گرنگ و پێویست و شارستانییە، بەڵام شاری جوان ئەگەر ژینگەکەی پیس بوو و ژیانی ژەهراوی کرد بەکەڵکی چی دێ؟

* پێویستە هەڵمەتی ڕاگەیاندن و بەرنامەی پارتەکان زۆر لەسەر گەڕانەوەی خەڵکی بۆ باوەشی سروشت هان بدات، من تێناگەم کە سەفەری نێوان شارێک و شارێک دەکەی، لەنێوان ئەو شارانە و لەنێوان ئەو شار و شارۆچکانە بە هەزاران هێکتار زەوی هەیە کە نە ئاوەدانی پێگەییوە و نە بەسەوزی ماوەتەوە و نە نیازی سەوزکردنیشیان لە ئارادا هەیە، کەچی لەگەڵ زۆربوونی ژمارەی دانیشتوان بە هەزاران هەزار هاووڵاتی دی ترنجاونەتە ناو شارەکانەوە، بەمەش هەموو لەنگەرو باڵانس و شیرازەیەکی کۆمەڵگای تێکداوە و پچڕاندووە، لەولاشەوە بە هەزاران هیکتار زەوی بە چۆڵیی ماون و کەسیان تێدا ناژی. لێرەدا دەبێ حکوومەت بەرنامەیەکی سەرنجڕاکێشی هەبێ بۆ گێڕانەوەی خەڵکی بۆ سەر زێدی باب و باپیران و ناو باوەشی سروشتێکی جوان و پاک و سەوز کە تەندروستی و ژیان و تەمەنی درێژی تێدا بەدی بکرێ.

* ئێستاکە بەپێی ئەو لێکۆڵینەوە زانستی و مەیدانییانەی لەم چەند ساڵەی دوایی لەلایەن تیمێکی ئەڵمانییەوە لەبارەی ژینگە لە کوردستان ئەنجام دراوە دەرکەوتووە کە بارودۆخەکە زۆر جێی مەترسییە بۆ سەر تەندروستی و ساغ و سەلامەتی هاووڵاتیان، ئەو ڕێژە و ژمارانەش ئەوە نیشان دەدەن کە شاری دهۆک (٧٪)ی ڕووبەری سەوزایی تێدایە و شاری هەولێر لە ٣-٤٪ و شاری سلێمانیش کە بەهۆی ئەوەی دەوروبەرەکەی شاخاوییە ڕێژەکەی (٨-٩٪)یە، ئەوە بێجگە لە پیس بوونی جۆرەکانی دیکەی ژینگە کە زۆر جۆری هەیە لەوانەش پیسبوون بە ژاوەژاو (ضوضاء)، هەروەها پیسبوون بە (هەوا) و پیسبوون بە (تیشک) کە هەریەکەیان بۆ خۆی زیان و مەترسی خۆی بۆ سەر ژیانی ئادەمیزاد هەیە. دەبێ لێرەدا سوپاسگوزاری حکوومەتی هەرێم بین کە ئەو پارکەی دروست کردووە، بەڵام ئەوە بەس نییە و دەبێ بەپێی ستانداردی جیهانی پانتایی و ناوچەی سەوز لە هەر شار و وڵاتێک ڕێژەکەی لە (٢٥٪) کەمتر نەبێ.

* ئەگەر زۆر لە وڵاتانی جیهانیش بە نموونە نەهێنینەوە، خۆ دەبێ تەماشایەکی بارودۆخی ژینگەپارێزی وڵاتانی دەوروبەری خۆمان بکەین کە تا چ ڕادەیەک بایەخی پێدەدرێ، تۆ تەماشای وڵاتێکی وەک ئێران بکە کە چەند جارێک سەردانیم کردووە، ئادەمیزاد لە بەرانبەر پاکوتەمیزی و ژینگە سەوزەکەی دەحەپەسێ. لەنێوان شارێک و شارێکی دیکەیدا مەگەر زەوییەکەی شۆرەکات بێ، دەنا هەمووی بە دارودرەختی بەردار پڕ کراونەتەوە. لەسەر هەر شەقامێک و کوچە و کۆڵانێک دارو درەخت هەیە، ئەو دارانە وەک (گیانلەبەر) پێناسەیان هەیە و بەهۆی پارچە تەنەکەیەکی مەعدەنییەوە ژمارە و مێژووی تەمەنی دارەکە نووسراوە و بە قەدی درەختەکەوە کراوە، هەر کەسێ زەرەر و زیان بە هەر درەختێ بگەیەنێ سزای توند دەدرێ و بەند دەکرێ. ئێمە ساڵانە بە هەزاران دارودرەخت دەڕوێنین، بەڵام داخەکەم بایی ئەوەندە هوشیاری نییە بیانپارێزین، لەگەڵ ئەوەشەوە هیچ یاسایەک نییە ئەو سەوزی و دارودرەختانە لەبێ ڕەحمی و لە دەستی ڕەش و زیانبەخش بپارێزێ!

* کە ساڵەهایەکی دوور و درێژ لەناو جەنگێکی قڕکردنی ڕانەگەیەنراو و ڕاگەیەنراودا ژیاین، دەسەڵاتە شۆڤێنییە یەک لەدوای یەکەکانی عیراق تەنیا مرۆڤی کوردیان نەکردووەتە ئامانجی کاری دژ بەمرۆڤانەیان، بگرە سیاسەتی (خاکی سوتماک)یان پێڕەو کردووە کە تەڕو وشکی پێکەوە سووتاندووە و لەناو بردووە، بە بەرچاوی ئەو بەڕێوەبەرایەتیانەی بۆ (دارستان) هەبوون، ڕۆژانە بە دەیان و سەدان دارودرەختیان دەبڕییەوە و دەسووتاند کەسیش متەقی لێوەنەدەهات، ئەمڕۆکە بێجگە لە قوت کردنەوەی ئەو هەموو بیناو ساختمانە کۆنکریتیانە و سەرەڕای ئەو هەموو دووکەڵەی بەهۆی ئوتومبێل و ئامێری جۆراوجۆر و موەلیدەکانەوە بەر لووتمان دەگرن، ئەگەر نەکەوینە خۆمان و ژینگەی خۆمان نەپارێزین و (ڕووبەری سەوزایی) زیاد نەکەین و لە خەمی پاراستنی ژینگەو زۆرکردنی دارودرەخت نەبین و ژمارەی پارکەکان زیاد نەکرێن، ئەوە حەتمەن دەبێ چاوەڕێی کارەساتێکی گەورەبین و هاووڵاتیانمان بەو پیسبوونی ژینگە و دووکەڵە ژەهراوییە ڕووبەڕووی گیان لەدەستدان و مردنێکی سست دەکەینەوە، سەوز ڕاگرتنی شار و شارۆچکەکانمان تەنیا بۆ ڕازاندنەوە و جوانکردن نییە، بەڵکو پێشتر بۆ پاراستنی تەندروستییە.

* گێڕانەوەی هاووڵاتیان و هاندانیان بۆ ئەوەی بگەڕێنەوە گوند و زێدی خۆیان دەبێ بکرێتە ستراتیژ و سەردەفتەری کاری حکوومەت، نەک بۆ وەزن و قافیە ناو بەناو باسی لێوە بکرێ. من دڵنیام خەڵک ژیانی گوند و شاری خۆی پێ خۆشە، بەڵام هەلومەرجی ژیانی ئەمڕۆی تێدا بێ، ئەوسا پێویستی بە (مووچەخۆری)ی ناو شار نییە و نابێ!

* ئەوەی باسم کرد باری سەرنج و تێڕامانی من بوو لەبارەی پیسبوونی ژینگەی کوردستان و سروشتە جوان و دڵڕفێن و پاکیزەییەکەی، لەپاش خەمخۆری و بەتەنگەوەهاتنی ئەو دیاردە ترسناکە، ئینجا دەبێ بکەوینە ناو خەمی فەراهەم کردنی ژینگە و دەوروبەرێکی ڕۆژنامەوانی و ڕۆشنبیری پاک و بێگەرد، تا کۆمەڵگاکەمان تەندروست بێ و لە هەر جۆرە پیسبوونێک دوور بخرێتەوە، چونکە ئەویش مشەخۆر و زوڕناژەن و کاسەلێسەکان ژینگەکەیان پیس کردووە و دەبێ تاکو زووە لەوە زیاتر نەهێڵین ڕۆح و ویژدانی خوێنەر ژەهراوی بکەن، کە بەدزی و بە ئاشکرا کەسانی نەخۆش لە شێلووکردنی ئەم کانیاوە ڕوونەی ڕۆژنامەوانی هەدادانیان نییە و ناسرەون!